

Л.М. Яцун, канд. екон. наук

СФЕРА ХАРЧУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ: СТРУКТУРА, ФУНКЦІЇ ТА ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ

Запропоновано структуру сфери харчування, розроблено систему показників харчування, а також показники функціонування її галузей: агросектору, харчової промисловості, продовольчої торгівлі, ресторанного господарства та домогосподарств.

Предложена структура сферы питания населения, разработана система показателей питания, а также показатели функционирования ее отраслей: агросектора, пищевой промышленности, продовольственной торговли, ресторанного хозяйства и домохозяйств.

This article contains a recommended structure of public catering, system of catering, indicators and measurements; and indicators of catering sectors functioning: agriculture, food industry and trade, restaurant business and households.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток харчування відіграє важливу роль у життєдіяльності людини та функції цієї сфери в економіці охоплюють широке коло індикаторів. Розробка та дослідження харчування є одним із найактуальніших завдань економічної науки, які пов'язані з певними соціально-економічними умовами, мають історично перехідний характер і відповідно повинні систематично модернізуватись. Зрушення в системі ринкових відносин зумовлюють необхідність оновлення економічних показників та стимулювання ними досягнення високих результатів господарювання. Виконання цього завдання стає реальним за умови відображення цими показниками суспільно необхідних витрат на функціонування системи харчування, реальної потреби в продовольчих товарах і послугах, а також необхідних трудових та фінансових ресурсах на розвиток сфери харчування населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні наукові дослідження охоплюють окремі галузі та сфери економічної діяльності [1], в той час, як виробництво продуктів і послуг та їх споживання населенням отримують все більш диверсифікований характер.

Мета та завдання статті. Метою дослідження стало узагальнення теоретико-методологічних та практичних підходів до моніторингу, оцінки стану харчування населення та управління розвитком секторів і галузей сфери харчування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні після реорганізації системи народного господарства та централізованого управління галузями і переходу до багатокладної економіки та видів економічної діяльності більш виправдано застосовувати термін «сфера харчування» – як сукупність різноманітних за організаційно-правовою формою та диверсифікованих за видами діяльності підприємств, корпорацій та підприємців, які виконують функції вирощування продовольчої сировини, її переробки в харчові продукти, реалізації продовольчих товарів, приготування страв та організації їх споживання. Термін «сфера» широко використовується стосовно послуг, обслуговування чи туризму. Під «сферою туризму», наприклад, розуміють сукупність різнорідних галузей та підприємств, які обслуговують туристів, або виготовляють обладнання та інвентар». Подібні теоретико-методологічні підходи застосовуються до категорії «Сфера послуг».

До сфери харчування доцільно включити і домогосподарства, які хоч і не завжди є товаровиробниками та суб'єктами ринкових відносин, але є господарюючими суб'єктами, вирощують значну частку продовольчої сировини з переважанням подальшого приготування і споживання їжі. Склад і структуру сфери харчування населення та її зв'язок із рівнем якості життя населення запропоновано на рис.

Сутність харчування з позиції господарської діяльності окремих суб'єктів в економічній літературі розглядається під різним кутом зору і передбачає виконання різних функцій (первинних, проміжних, кінцевих) – вирощування сільськогосподарської продовольчої сировини в сільському господарстві, її переробки та виробництва харчової продукції в харчовій промисловості, реалізації продовольчих товарів у продовольчій торгівлі, приготування страв та надання послуг з організації харчування в ресторанному господарстві

Здійснення галузями системи харчування функцій виробництва, реалізації та організації споживання продовольства зумовлює наявність широкого кола показників для оцінки діяльності підприємств та сфери харчування в цілому, які дослідники поділяють на три групи – вартісні (обсяг товарообороту, продукції власного виробництва, вартість основних фондів, розмір інвестицій тощо), натуральні (кількість спожитих продуктів, обсяг реалізованої сировини та напівфабрикатів, кількість підприємств харчування та їх площа), трудові (чисельність зайнятих у харчових галузях, чисельність працівників виробництва, тощо). Виділяють також групу розрахункових показників (фондовіддача, продуктивність праці, щільність мережі, забезпеченість послугами порівняно з нормативами тощо).

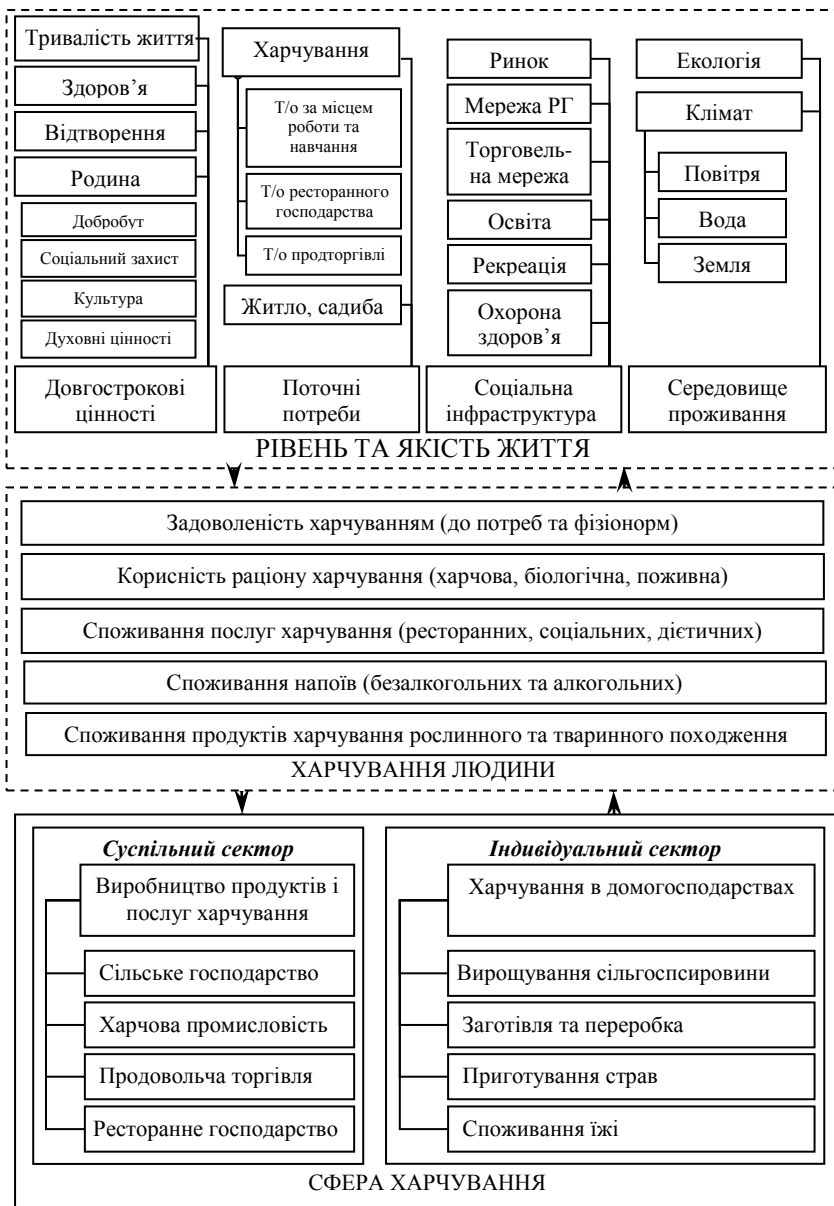

Рисунок – Сфера харчування в системі чинників якості життя населення

Економічні показники харчування доцільно поділити на мікро-, мезо- і макрорівні, які характеризують результативність діяльності різних господарських систем харчування (валовий доход, прибуток, рентабельність, фондовіддача, фондоозброєність тощо), показники оцінки рівня розвитку певної галузі харчування (матеріально-технічна база, економічний потенціал), показники, що оцінюють рівень споживання продукції та послуг харчування (середньодушовий товарооборот, частка суспільного сектору, забезпеченість або охоплення населення послугами харчування тощо). Разом із тим, жоден із наявних показників окремо не може об'єктивно характеризувати рівень та перспективи розвитку сфери харчування та функції, які виконує цей важливий сектор економіки в життєдіяльності людини та суспільства.

Для об'єктивного моніторингу, оцінки стану харчування та прийняття управлінських рішень щодо розвитку сфери харчування доцільно сформулювати дві групи показників, – перша характеризує споживання населенням харчових продуктів та послуг (рівень, якість та вартість харчування), а друга – показує ефективність функціонування галузей та секторів сфери харчування (сільського господарства, харчової промисловості (ХП), продовольчої торгівлі (ПТ), ресторанного господарства (РГ) та домогосподарств (ДГ)). При цьому, для комплексної оцінки необхідно враховувати як суспільні, так і домашні форми виробництва та споживання продуктів і послуг харчування, а також усі канали їх надходження, включаючи й особисті підсобні господарства населення. Систему показників харчування населення та їх значення по Харківській області наведено в табл. 1 [2].

Проведені дослідження свідчать, що оцінка рівня та якості харчування населення повинна бути узгоджена з джерелами надходження продуктів харчування та організації їх споживання.

Таблиця 1 – Показники харчування населення

Показник	Од. виміру	Значення
1	2	3
Рівень		
Споживання продуктів та послуг харчування		
Споживання продуктів тваринного походження		
у тому числі, м'яса	кг/особа/рік	58

Продовження табл. 1

1	2	3
Яєць	кг/особа/ рік	11
молока	кг/особа/ рік	156
жирів	кг/особа/ рік	2
Споживання продуктів рослинного походження		
в тому числі, хліба	кг/особа/рік	101
овочів	кг/особа/ рік	97
картоплі	кг/особа/ рік	94
фруктів	кг/особа/ рік	61
цукру	кг/особа/ рік	36
Олії	кг/особа/ рік	18
Споживання послуг		
Товарооборот ПТ	грн/особу	2335
у т.ч., за продуктами тваринного походження	грн/особу	1219
за продуктами рослинного походження	грн/особу	554
за безалкогольними напоями	грн/особу	245
за алкогольними напоями	грн/особу	317
Товарооборот РГ	грн/особу	163
Калорійність добового раціону	ккал/особу	3360
Якість		
Досягнення фізіологічних норм споживання		
із них, продуктів тваринного походження	%	88
у тому числі, м'яса	%	75
риби	%	132
яєць	%	83
молока	%	41
жирів	%	92
із них, продуктів рослинного походження	%	102
у тому числі, хліба	%	99
овочів	%	107
картоплі	%	112
фруктів	%	68
цукру	%	116
олії	%	121

Продовження табл. 1

1	2	3
у тому числі, забезпеченість вітамінами	%	72
макро- та мікроелементами	%	81
Харчова цінність раціону	%	
у т.ч. частка білка	%	14,5
частка продуктів натурального походження	%	22,3
Частка спожитих продуктів із ДГ	%	10,8
Забезпеченість мережею ПТ	%	64
Забезпеченість мережею РГ	%	47
Вартість		
Витрати на харчування	грн/особу	542
у тому числі: на продукти	грн/особу	508
на алкогольні напої	грн/особу	18
на харчування не вдома	грн/особу	19
Економічна доступність харчування	грн/тис. ккал	5,4

Висновки. Після визначення показників харчування населення (фактичного чи прогнозованого споживання продуктів, напоїв та послуг харчування) доцільно складати та розраховувати баланси виробництва продовольчої сировини, її переробки, зберігання та реалізації, а також організації споживання готової їжі. Окремі функції виробництва, реалізації та організації споживання виконуються конкретними секторами сфери харчування (галузями, видами економічної діяльності) – сільським господарством, харчовою промисловістю, продовольчою торгівлею, ресторанним господарством, а також домогосподарствами. Перелік індикаторів і показників виробничого потенціалу та результативності функціонування секторів сфери харчування Харківської області наведено в табл. 2 [3].

Таблиця 2 – Показники функціонування сфери харчування населення

Характеристика потенціалу	Од. вим.	Значення	Показник результативності	Од. вим.	Значення
1	2	3	4	5	6
Агросектор (АС)					
Посівні площі загалом	га/1000 осіб	553,7	Виробництво зернових	кг/особу	1358
Посівні площі під зернові	га/1000 осіб	254,3	Виробництво овочів	кг/особу	384
Посівні площі під овочами	га/1000 осіб	44,0	Виробництво м'яса	кг/особу	41,2
Чисельність працівників	чол./1000 осіб	26,5	Виробництво молока	кг/особу	174,9
Частка сільського населення	%	21,2	Виробництво яєць	шт./особу	340
Кількість сільгосп підприємств	на 1000 осіб	7,7	Обсяг продукції АС	грн/особу	11821
Кількість ферм	на 1000 осіб	4,8	Продуктивність праці	тис.грн/працівн.	6,8
Поголів'я в. р. худоби	голів /1000 осіб	131	Рентабельність рослинництва	%	6,3
Поголів'я свиней	голів/1000 осіб	110	Рентабельність тваринництва	%	-5,8
Вартість основних засобів	тис.грн/працівн	6,7	Валова додана вартість	грн/особу	4830
Потенціал АС	%	22,5	Результативність АС	%	46,26
Харчова промисловість (ХП)					
Вартість основних засобів	тис.грн/особу	8,9	Виробництво борошна	кг/особу	60,8
Чисельність працівників	осіб/тис.жител	7,2	Виробництво хліба	кг/особу	48,6
Ступінь зносу осн. засобів	%	18,2	Виробництво олії	кг/особу	48,3
Кількість підприємств	од./ 1000 осіб	2,8	Виробництво м'яса	кг/особу	9,3
Потенціал ХП	%	19,3	Виробництво молока	кг/особу	41,9
			Виробництво сирів	кг/особу	2,7
			Виробництво безалког. напоїв	л/особу	2,1

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
			Виробництво алког. напоїв	л/особу	1,8
			Обсяг продукції ХП	грн/особу	483
			Продуктивність праці	грн/працівн.	8241
			Валова додана вартість	грн/особу	3645
			Результативність ХП	%	55,3
Продовольча торгівля (ПТ)					
Кількість продмагазинів	од./1000 осіб	3,69	Продаж продтоварів, з них:	грн/особу	2335
Торгова площа ПТ	м ² /1000 осіб	93,35	тваринного походження	грн/особу	1219
Чисельність працівників	осіб/1000 жителів	9,8	рослинного походження	грн/особу	554
Частка площі ПТ	%	37,7	безалкогольних напоїв	грн/особу	245
Потенціал ПТ	%	42,4	алкогольних напоїв	грн/особу	317
			Товарооборот на 1 м ² торг. площі	тис.грн	25,01
			Товарооборот на 1 працюючого	тис.грн/особу	238,26
			Валова додана вартість	грн/особу	671
			Результативність ПТ	%	47,3
Ресторанне господарство (РГ)					
Кількість об'єктів РГ	од./1000 осіб	6,0	Товарооборот РГ	грн/особу	163
Кількість їдалень	од./1000 осіб	3,3	Товарооборот на одне місце	тис. грн/1 місце	39,9

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
Кількість місць на об'єктах РГ	од/1000 осіб	82,0	Товарооборот на 1 працюючого	тис.грн/працівн.	103,9
Чисельність працівників РГ	чол/1000 осіб	1,6	Націнка РГ	грн/особу	77,7
Потенціал РГ	%	33,4	Націнка в товарообороті РГ	%	47,5
			Результативність РГ	%	65,6
Домогосподарства (ДГ)					
Щільність населення	л/км ²	89	Частка продуктів ДГ:		
Частка міського населення	%	78,8	хліба	%	2,0
Величина ДГ	осіб	2,5	овочів	%	41,3
Природно-рекреаційні ресурси	од.	6,70	фруктів	%	6,6
Забезпеченість житлом	м ²	21,7	м'яса	%	6,4
Доходи ДГ	грн/міс./особа	1679	молока	%	9,6
Земельна площа ДГ	га /домогосп.	0,12	яєць	%	14,1
			Витрати на продукти харчування	дом./%/ міс.	49,4
			Витрати на алкогольні напої	дом./%/міс.	1,6
			Витрати на харчування не вдома	дом./%/міс.	1,7
			Сукупні витрати на харчування	грн/особу /міс	542
Потенціал ДГ	%	50,5	Результативність ДГ	%	18,59

Список літератури

1. Бережная Н. В. Управление общественным питанием / Н. В. Бережная. – М. : Экономика, 2004. – 213 с.
2. Витрати і доходи домогосподарств України у 2010 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) : стат. зб. – К. : Державний комітет статистики України, 2011.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://ukrstat.gov.ua>>.

Отримано 01.02.2013. ХДУХТ, Харків.

© Л.М. Яцун, 2013.

УДК 379.851.535

О.В. Борисова, канд. екон. наук

УДОСКОНАЛЕННЯ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ТУРИЗМІ ТА ГОТЕЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Розглянуто теоретичні та методичні підходи щодо управління операційною діяльністю та реалізації сучасних технологій у туризмі та готельному господарстві, що сприятиме удосконаленню управління підприємством і формуванню його нової операційної політики.

Рассмотрены теоретические и методические подходы к управлению операционной деятельностью и реализации современных технологий в туризме и гостиничном хозяйстве, что способствует совершенствованию управления предприятием и формированию его новой операционной политики.

The theoretical and methodical approaches are considered on operating activity management and realization modern technology in tourism and hotel facilities that is the improvement of management enterprise and shaping his new operating politicians.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток туристичного бізнесу в Україні характеризується появою великої кількості туристичних підприємств, які створені з метою задоволення попиту на подорожі, відпочинок та розваги. Збільшення попиту в свою чергу висунуло підвищені вимоги до планування маршрутів і турів та організації обслуговування. У таких умовах створення турпродукту турфірмами і його просування на ринок вимагає постійного вдосконалення якості послуг, технології обслуговування, професійного